

**DINIY EKSTREMIZM BILAN BOG'LIQ HUQUQBUZARLIKLARNI
OLDINI OLIISH CHORA-TADBIRLARI**

Tillaxodjayev Baxodir Abdullaxanovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar profilaktikasi
faoliyati kafedrasida katta o'qituvchisi, podpolkovnik

Ermatov Tohirjon Tolibjon O'g'li

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi
Akademiyasi 2-o'quv kursi 227-guruh kursanti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15541517>

Annotatsiya: Ushbu maqola diniy ekstremizm bilan bog'liq huquqbuzarliklarni oldini olish uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlar haqida batafsil tahlil beradi. Diniy ekstremizm nafaqat diniy e'tiqodlarni, balki jamiyatda barqarorlik va xavfsizlikni tahdid qiladi. Maqolada diniy ekstremizmning asosiy sabablari, jumladan, ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlik, diniy va siyosiy omillar, shuningdek, psixologik va madaniy omillar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, diniy ekstremizmni oldini olish uchun ta'lim tizimini rivojlantirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, yoshlarni ekstremistik guruhlardan himoya qilish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish kabi chora-tadbirlar keltirilgan. Maqola, diniy ekstremizmga qarshi kurashishda huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish va ijtimoiy muammolarni kompleks ravishda hal qilish zarurligini ta'kidlaydi. Diniy ekstremizmga qarshi samarali kurashish uchun barcha ijtimoiy qatlamlar, davlatlar va xalqaro hamjamiyat o'rtasida muvofiqlashtirilgan sa'y-harakatlar zarur.

Kalit so'zlar: Diniy ekstremizm, huquqbuzarlik, ta'lim tizimi, internet monitoring, diniy bag'rikenglik, jamiyatda tinchlik, radikalizatsiya, diniy tashkilotlar, qonunchilik va nazorat, yoshlar tarbiyasi, inson huquqlari, ijtimoiy tarmoqlar, dinlararo muloqot, diniy ekstremistik guruhlar, huquqni muhofaza qilish, xavfsizlik choralari, diniy liderlar, milliy xavfsizlik, terrorizmga qarshi kurash, jamiyatning barqarorligi.

Annotation: This article provides a detailed analysis of the necessary measures to prevent crimes related to religious extremism. Religious extremism threatens not only religious beliefs but also the stability and security of society. The article examines the main causes of religious extremism, including socio-economic inequality, religious and political factors, as well as psychological and cultural influences. It also presents measures to prevent religious extremism, such as developing the education system, ensuring economic stability, protecting youth from extremist groups, and strengthening international cooperation. The article emphasizes the need to improve legal mechanisms in the fight against

religious extremism and to address social issues in a comprehensive manner. Effective combating of religious extremism requires coordinated efforts among all social sectors, states, and the international community.

Keywords: Religious extremism, Crime, Education system, Internet monitoring, Religious tolerance, Peace in society, Radicalization, Religious organizations, Legislation and control, Youth education, Human rights, Social networks, Interfaith dialogue, Religious extremist groups, Law enforcement, Security measures, Religious leaders, National security, Counterterrorism, Social stability.

Diniy ekstremizm: ta'rifi va sabablari

Ekstremizm (lotincha- o'ta, keskin degan ma'nolarni anglatadi) –ijtimoiy-siyosiy vaziyatni beqarorlashtirishga, O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini zo'rlik bilan o'zgartirishga, hokimiyatni zo'rlik ishlatib egallashga va uning vakolatlarini o'zlashtirib olishga, milliy, irqiy, etnik yoki diniy adovat qo'zg'atishga qaratilgan harakatlarning ashaddiy shakllari ifodasi hamda siyosatda va mafkurada ashaddiy, favqulodda harakat va qarashlarga asoslanib faoliyat yuritish. Ekstremizmning siyosiy va diniy ko'rinishlari yaqqol ajralib turadi. Zo'rlik yoki zo'rlik ishlatishga davat qilish. Siyosiy ekstremizm namoyandalari o'zlarining g'arazli maqsadiga erishish uchun kuch ishlatish usullaridan foydalanib, mavjud siyosiy tuzilmalarning barqaror faoliyat yuritishini buzish va yo'qotishga harakat qiladi. Bu yo'lda ekstremistlar va ekstremistik tashkilotlar „demokratiya“ niqobi ostida balandparvoz shiorlar, chaqiriqlar bilan chiqib, terrorchilik va partizanlik harakatlarini qo'llab quvvatlaydilar, qonunga rioya etmaslik, ish tashlashlar, tartibsizliklar chiqarishga urinadilar, odamlarni gijgijlaydilar, terror qilish usulidan foydalanadilar . Ekstremistik tashkilotlarning rahbarlari har qanday murosa va kelishuvni rad etadilar. O'ziga tobelarni o'z buyruq va ko'rsatmalarini ko'rko'rona bajarishga majbur etadilar. Siyosiy ekstremizmning millatchilik ko'rinishi turli millat va etnik guruhlar huquqini inkor etishda namoyon bo'ladi. Millatchi ekstremistlar faoliyati separatizm bilan bog'liq bo'lib, ko'p millatli davlatlarni yo'qotish, tub millat hukmronligini o'rnatishga qaratiladi. Bunday ekstremizm millatlararo munosabatlarning keskinlashuvi va xalqlar o'rtasida mojarolar chiqishiga olib keladi. Diniy ekstremizm, avvalo, boshqa konfessiyalarga, ularning vakillariga nisbatan toqatsiz bo'ladi. Diniy tashkilotlardan dunyoviy davlatga qarshi kurashda foydalanadi. Ekstremizmning turli ko'rinishlari so'nggi vaqtlarda dunyoning ko'p mamlakatlarida, xususan,Yaqin Sharq va Markaziy Osiyo mintaqasida ham o'zini

namoyon eta boshladi. Turli diniy ekstremistik tashkilotlar („Hizbut-tahrir“, „Tavba“) yangidan mustaqillikni qoʻlga kiritgan dunyoviy davlatlarga tahdid solmoqda. Ular vaqtinchalik qiyinchiliklarni roʻkach qilib, aholini, ayniqsa, yoshlar ongini aqidaparastlik gʻoyalari bilan zaharlamogda. Farzandlarni yoʻldan urishga, oʻz ota-onasiga, akaukasiga, oʻzi tugʻilib oʻsgan maskaniga, davlatiga qarshi qoʻyishga harakat qilmoqda. Bugungi kunda ekstremizmga qarshi kurash oʻta dolzarb vazifa hisoblanadi.

Ekstremistik faoliyat — quyidagilarga:

Oʻzbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumi asoslarini zOʻrlik bilan Oʻzgartirishga, hududiy yaxlitligi va suverenitetini buzishga;

hokimiyat vakolatlarini egallashga yoki Oʻzlashtirishga;

qonunga xilof qurolli tuzilmalar tuzishga yoki ularda ishtirok etishga;

terrorchilik faoliyatini amalga oshirishga;

zOʻrlik yoki zOʻrlik ishlatishga oshkora daʼvat qilish bilan bogʻliq holda milliy, irqiy, etnik yoki diniy adovat qOʻzgʻatishga;

jamoat xavfsizligi va jamoat tartibiga tahdid soluvchi materiallarni tayyorlash, saqlash, tarqatish yoki namoyish etishga, shuningdek ekstremistik tashkilotlarning atributlarini yoki ramziy belgilarini tayyorlash, saqlash, tarqatish yoki namoyish etishga;

biror-bir ijtimoiy guruhga nisbatan siyosiy, mafkuraviy, irqiy, milliy, etnik yoki diniy adovat yoxud dushmanlik sababli ommaviy tartibsizliklarni amalga oshirishga doir faoliyat.

Diniy ekstremizm kelib chiqishining birinchi va asosiysi sababi bu – mutaassib fikr va qarashlarning paydo bOʻlishidir. Ongi zaharlangan va mutaassibga aylangan kishilar Oʻzlari qilayotgan ishlarni tOʻgʻri deb hisoblagan holda, har qanday nomaqbul ishlardan ham bosh tortmaydilar. Vaholanki, ularni bu yOʻlga boshlagan “rahnamolarning” asl maqsadi mohiyatan gʻayriinsoniy xarakterga ega. Ularning asosiy niyati butun Osiyo hududida qadimgi Arab xalifaligin barpo etish kerak deb kurashmoqdalar. Lekin, ularning asosiy niyati shu bilangina cheklanib qolmasdan, dinni niqob qilib olib hokimiyatni qOʻlga olish, bu yOʻlda „inson“ deb atalmish buyuk jonzotni Oʻldirishdan ham tab tortmayapti. Ular hozirgi kunda, ayni daqiqada ham Oʻz yovuz, jirkanch ishlarni turli davlatlarda amalga oshirmoqdalar.

Diniy ekstremizmning sabablarini quyidagicha tasniflash mumkin:

1. Ijtimoiy va iqtisodiy nizo va tengsizliklar: Ijtimoiy qatlamlar Oʻrtasidagi farqlar, kambagʻallik, ish bilan taʼminlanmaganlik va boshqa iqtisodiy muammolar kOʻplab insonlarni ekstremistik guruhlar taʼsiriga tushishiga olib

kelishi mumkin. Kambag'allik, ishsizlik va hayotning turli sohalaridagi inqirozlar, ba'zan insonlarni radikal guruhlarining qabul qilgan g'oyalari orqali O'zlarini ishonchli va qoniqarli his qilishga majbur qiladi.

2. Diniy va madaniy cheklovlar: KO'p hollarda diniy ekstremizm ekstremistik guruhlar tomonidan diniy matnlarni notO'g'ri talqin qilish orqali rivojlanadi. Ba'zi guruhlar diniy matnlarni O'z manfaatlariga qarab, zo'rlikni va O'z ideologiyasini boshqalarga taqdim etish uchun ishlatadilar. Bu esa diniy asosda boshqalarga nisbatan nafrat va O'zgalarni O'zgarishlarga majbur qilish istagini keltirib chiqaradi.

3. Siyosiy xavf va beqarorlik: Siyosiy beqarorlik, aytilganidek, diniy ekstremizmni kuchaytirishi mumkin. Xususan, fuqarolik urushlari yoki diktatorlik tuzilmalarida, davlatning siyosiy tizimi halokatli bo'lishi mumkin. Bu holatlarni ekstremistik guruhlar O'z g'oyalari va ideologiyalarini targ'ib qilish uchun ishlatishadi.

4. Psixologik omillar: Ba'zida insonlar O'zligini topishda qiynalishadi va ular, yangi guruhlariga qO'shilish orqali muammolarini hal qilishga harakat qilishadi. Ekstremistik guruhlar, aynan shu insonlarning psixologik holatini yaxshi anglaydilar va ularni O'z saflariga tortadilar.

Diniy ekstremizmni oldini olish chora-tadbirlar

Diniy ekstremizm bilan bog'liq huquqbuzarliklarni oldini olish uchun muayyan chora-tadbirlar qO'llanilishi lozim. Ushbu tadbirlar turli sohalarda tizimli va kompleks yondashuvni talab qiladi.

1. Ta'lim va tarbiya

Ta'lim tizimi — diniy ekstremizmni oldini olishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Maktablarda va oliy ta'lim muassasalarida diniy bag'rikenglik, inson huquqlari, boshqa madaniyatlar va dinlarga hurmatni O'rgatish kerak. Odamlarni diniy ishonchlarini boshqalarga zo'rlik bilan O'tkazishdan to'xtatish uchun ijtimoiy mas'uliyatni oshirish, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish muhimdir. Shu bilan birga, diniy bilimlarni kengaytirish, xususan, radikalizmdan saqlanish uchun aniq diniy ta'lim berish muhim ahamiyatga ega.

2. Ijtimoiy adolat va iqtisodiy barqarorlik

Diniy ekstremizmni oldini olishda ijtimoiy tenglik va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash zarur. Iqtisodiy jihatdan zaif, adolatsiz va imkoniyatsiz jamiyatlarda diniy ekstremizm tez rivojlanadi. Shu sababli, hukumatlar ijtimoiy siyosatni qayta ko'rib chiqib, kambag'allikni kamaytirish, imkoniyatlarni teng taqsimlash va ishlov berish siyosatini kuchaytirish zarur.

3. Diniy ekstremizmni targ'ib qilishning oldini olish

Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali diniy ekstremistik g'oyalar tez tarqaladi. Bugungi kunda ekstremistik guruhlar O'z ta'sirlarini kengaytirish uchun internetni faol ishlatmoqdalar. Shu bois, ijtimoiy tarmoqlar va internetda diniy ekstremizmni targ'ib qilishning oldini olish uchun samarali nazorat tizimlarini yaratish kerak. Keng ma'noda diniy va ijtimoiy tadqiqotlar olib borish, yoshlarni salbiy ma'lumotlardan himoya qilish muhimdir.

4. Yoshlarni ekstremistik guruhlardan himoya qilish

Yoshlar — bu jahonning kelajagi. Diniy ekstremizmni oldini olishda yoshlarni tarbiyalash va ularga to'g'ri yo'naltirish nihoyatda muhimdir. Yoshlarning diniy va ijtimoiy axborotlarni to'g'ri tushunishlari, xavfli guruhlariga qo'shilishdan saqlanishlari uchun, ular uchun maxsus ta'lim va dasturlar ishlab chiqilishi kerak. Shuningdek, yoshlarning hayotda muvaffaqiyatga erishishlari uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni, shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash muhimdir.

5. Xalqaro hamkorlik va mutaxassislar O'rtasidagi aloqalar

Diniy ekstremizm nafaqat milliy, balki global muammo hisoblanadi. Shuning uchun xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zarur. Diniy ekstremizmga qarshi kurashishdagi samarali tajriba va bilimlarni o'rganish, razvedka ma'lumotlarini almashish, ekstremizmga qarshi kurashish bo'yicha global chora-tadbirlar ishlab chiqish muhimdir. Turli davlatlar O'rtasida O'zaro hamkorlikni kuchaytirish, ekstremistik guruhlarining harakatlarini monitoring qilish va ularga qarshi samarali chora-tadbirlarni amalga oshirish mumkin.

6. Huquqiy me'yorlarni takomillashtirish

Diniy ekstremizmga qarshi kurashish uchun zarur bo'lgan qonuniy me'yorlarni kuchaytirish hamda diniy ekstremizmni targ'ib qiluvchi shaxslar yoki guruhlarini jazolash tizimini ishlab chiqish muhimdir. Huquqiy mexanizmlarni kuchaytirish, diniy ekstremizmga qarshi kurashda davlatning kuchini kuchaytiradi va jamiyatda xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Diniy ekstremizm jamiyatlar uchun jiddiy tahdid hisoblanadi. Uni oldini olish uchun ta'lim, ijtimoiy siyosat, huquqiy chora-tadbirlar va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zarur. Diniy ekstremizmni oldini olish bo'yicha amalga oshirilgan harakatlar jamiyatni yanada barqaror va tinch holatda saqlashga yordam beradi. Bu yo'nalishdagi ishlarga qaratilgan harakatlarning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun barcha ijtimoiy qatlamlar va davlatlar O'rtasida hamkorlikni kuchaytirish lozim. Diniy ekstremizmga qarshi kurashish, inson

huquqlarini hurmat qilish, barqarorlikni ta'minlash va tinchlikka erishish uchun har bir jamiyatga O'zining qarshi kurashish choralarini ishlab chiqish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 1-iyuldagi "2021-2026 yillarga mO'ljallangan ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi milliy strategiyasini tasdiqlash to'g'risida " PF 6255-son farmoni
2. O'zbekiston Respublikasi 2018-yil 30-iyuldagi " Ekstremizmga qarshi kurashish to'g'risida " O'RQ 489-son qonuni
3. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi (www.lex.uz).
4. Мустофақулов Б., Улуғбеков В. ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ВОЯГА ЕТМАГАН ЁКИ МЕҲНАТГА ЛАЁҚАТСИЗ ШАХСЛАРНИ МОДДИЙ ТАЪМИНЛАШДАН БЎЙИН ТОВЛАШ ЖИНОЯТЛАРИНИНГ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ //Журнал академических исследований нового Узбекистана. – 2025. – Т. 2. – №. 2. – С. 81-85.
5. Мустофақулов, Бобур, and Васлиддин Улуғбеков. "ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ВОЯГА ЕТМАГАН ЁКИ МЕҲНАТГА ЛАЁҚАТСИЗ ШАХСЛАРНИ МОДДИЙ ТАЪМИНЛАШДАН БЎЙИН ТОВЛАШ ЖИНОЯТЛАРИНИНГ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ." Журнал академических исследований нового Узбекистана 2.2 (2025): 81-85.
6. Мустофақулов, Б., & Улуғбеков, В. (2025). ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ВОЯГА ЕТМАГАН ЁКИ МЕҲНАТГА ЛАЁҚАТСИЗ ШАХСЛАРНИ МОДДИЙ ТАЪМИНЛАШДАН БЎЙИН ТОВЛАШ ЖИНОЯТЛАРИНИНГ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. Журнал академических исследований нового Узбекистана, 2(2), 81-85.
7. Makhmudov D. R. et al. PREVENTION OF VIOLENCE AND ABUSE AGAINST CHILDREN: EFFECTIVE PRACTICES OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AND DEVELOPED COUNTRIES //Multidisciplinary and Multidimensional Journal. – 2025. – Т. 4. – №. 3. – С. 207-214.
8. Makhmudov, D. R. "PREVENTION OF VIOLENCE AND ABUSE AGAINST CHILDREN: EFFECTIVE PRACTICES OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AND DEVELOPED COUNTRIES." Multidisciplinary and Multidimensional Journal 4.3 (2025): 207-214.
9. Makhmudov, D. R. (2025). PREVENTION OF VIOLENCE AND ABUSE AGAINST CHILDREN: EFFECTIVE PRACTICES OF INTERNATIONAL

ORGANIZATIONS AND DEVELOPED COUNTRIES. Multidisciplinary and Multidimensional Journal, 4(3), 207-214.

10. oğlu Mustofaqulov B. A., oğlu Du'smatov S. R. ADVANCED EXPERIENCES OF FOREIGN STATES IN ORGANIZING WORK WITH PERSONS SENTENCED TO RESTRICTION OF LIBERTY //Bulletin news in New Science Society International Scientific Journal. – 2024. – T. 1. – №. 6. – C. 193-200.

11. oğlu Mustofaqulov, Bobur Asror, and Shohjahon Ramz oğlu Du'smatov. "ADVANCED EXPERIENCES OF FOREIGN STATES IN ORGANIZING WORK WITH PERSONS SENTENCED TO RESTRICTION OF LIBERTY." Bulletin news in New Science Society International Scientific Journal 1.6 (2024): 193-200.

